

Z mých mladých let

Byl jsem několika přáteli z akademického spolku „Kapper“ požádán, abych do jeho letošní ročenky napsal několik vzpomínek na svá mladá a mladší léta. Vyhovuji rád jejich žádosti.

Vstoupil jsem, jakmile jsem absolvoval gymnasium, r. 1878 do tohoto spolku, dvě léta po jeho založení.

Se všemi jeho zakladateli, velmi malým kroužkem, jsem se seznámil a byl spolu s nimi činný.

Zůstal jsem se spolkem, původně nazvaným „Spolek českých akademiků židů“, v stálém přátelském styku se všemi nastupujícími mladými generacemi do dneška, tedy bezmála šedesát let.

Tato doba je tak mimořádně dlouhá, že si mladý čtenář těchto řádků řekne: Snad nám ten starý Leda dovede říci leccos zajímavého o dobách, když si náš pradědeček prababičku bral. Možná, že to dovedu, nečeká-li čtenář, že budu vypravovat „o velikých potkáních, ljutých bojích“, abych si zacitoval několik slov z podvržených rukopisů, nýbrž jen o snahách nečetných skromných, často naivních mladých blouznivců.

Počali pracovat na úhoru, proto byla jejich práce těžší než jejich nástupců, kteří budují na zkušenostech po desetiletí nabytých, naproti tomu ovšem zase lehčí, jelikož pracovali v době duchovně jednotnější, soustředěnější, nikoliv tak rozvrácené, jako je dnešní.

Často slyším stesk znehdněných mladých duší: „Což vy staří, a co teprve vy nejstarší! Prožili jste svá mladá léta v hotové idyle. Máte nač radostně vzpomínat. Co však bude s námi? Nedobře je nám dnes a ještě temnější je naše budoucnost. Rýsuje se před námi jako mračno, těhotné katastrofálními bouřemi. Už dnes hřmí hromy a sjíždějí blesky rodící se zkázy.“

Těžko takové stesky vyvracet. Dnešek je zlý nejen pro mladé, ale i pro staré a nejstarší.

Tu je na mladých, aby především oni čelili nepřízni doby, vždyť jsou odolnější!

Zní to jako tátovská životní moudrost, ale je odůvodněna, když nezbývá jiná volba než mezi kuráží bít se se životem na jeho uhájení anebo tupě resignovat.

Ona ta idyla kolem prvních dvou desetiletí od založení spolku, tedy od počátečního českožidovského hnutí, nebyla také zrovna bez kazu, zvláště pro mládež, jež se většinou sama musila záhy starat o své živobytí.

Oč klidnější byly vztahy lidí mezi sebou, o to byl těsnější život v malých, i v samotné Praze maloměstských poměrech, přesycený společenskými a zděděnými předsudky.

Nedýchalo se tehdy dobře českému člověku v zatuchlém rakouském ovzduší, jenže se myslivému člověku přece lehčeji žilo u porovnání s dneškem, jelikož víra v ideu lidství, ať vyjádřená nábožensky anebo filosoficky vyslovena, nebyla podvrácena a nahrazována spoléháním se na surovou moc, jak ji hlásají dnes diktatury.

Jsou to dnes především židé, kteří jsou pronásledováni snad hůře v zemích diktátory ovládaných než za dob křížáckých válek nebo inkvisice, poněvadž jsou pokořeni nejen hmotně, ale i mravně ve svém lidství.

Také do našeho státu vrhá příšera antisemitismu-své stíny, nikoli však hroživé.

Tu nechť si židovský občan naší republiky, a především Cech a Slovák-žid, připomene na dějinách svého československého národa, že idea lidství na konec vítězí nad brutální silou.

To je poněkud dlouhý úvod pro vypravování starého člověka, jež nemá být dlouhé a rozvláčné.

Nechci svou osobu stavět příliš do popředí, jen do té míry, pokud na svém vývoji chci demonstrovat, v jakém ovzduší rostli propagátoři česko-židovského hnutí kolem prvních dvaceti let od jeho vzniku a na jaké rozporů v sobě samých narazili, když nabyli širší rozhled kolem sebe.

Moje matka, Luisa Gratumová, se narodila v Ostrově pod Blanicem, můj otec na Tábořsku, myslím že v Chotovinách nebo v Jeníčkově Lhotě. (Jeho rodný i oddací list se nám ztratil.) Moje matka se za něho vdala do Chotovin, kde za svobodna už od chlapeckých let furverčil do Rakous, a pak, sotva bylo židům povoleno nabyvat pozemkový majetek, zakoupil si hospodu s polnostmi.

Vypravoval nám dětem o té koupí veselou epizodu.

Bez souhlasu vrchnostenského úřadu se dříve žid nesměl nikde usadit a provozovat jakékoliv zaměstnání, nadtož se zakoupit.

Jakmile se pan vrchní ze zámku dozvěděl, že otec koupil hospodu, dal si ho zavolat a osopil se na něho:

„Hej, Toníku! To nevíš, že máš potřebí povolení k té koupí?“

Otec, jenž byl svými dvěma bratry, usazenými ve Vídni, hned o tom vyrozuměn, že vyšlo císařské nařízení nebo zákon, jenž povoluje židům koupí nemovitostí, ještě dříve, než se o tom dozvěděl pan vrchní ze zámku, odpověděl mu:

„Už jsem to povolení dostal. Dal mi ho švec Vobinuška!“

Tento Vobinuška byl v Chotovinách vyhlášený vtipkář.

Dařilo se otci velmi dobře.

Z manželství našich rodičů se narodilo pět dětí. Dvě nejstarší, chlapečci, zemřeli v útlém věku, než se tři mladší narodily.

Smrt obou nejstarších nedovedla matka oželet.

Od vzdálených příbuzných chotovinských bylo mně vypravováno, že moje matka často v prvních měsících po smrti obou chlapců bloudila v noci po lukách a vyhlížela z terasy před chotovským kostelem do dalekého kraje k městyši Ratibořské Hory, kde byli oba chlapečci pochováni.

To prý zavdalo podnět k pověsti, ve vesnici a v okolí šířené, že se jedné mladé pasače zjevila panenka Maria.

Toto vypravování jsem zaznamenal jako epizodu v druhém díle svého románu „V české garnisoně“.

Moje matka nedovedla se také, jak nám vypravoval otec, smířit s hostinskou živností, do které se provdala. Jejím přáním bylo hospodařit na statku.

Její otec v Ostrově polařil a byl tam buď starostou nebo radním. Podědil jsem po něm rakouský trestní zákon v jeho prvním českém vydání.

Pamatuji se na svého dědečka a na svou babičku z matčiny strany. Dědeček byl veliký, kostnatý muž s vyholenými tvářemi a vypadal jako „pán od péra“.

Babička byla malá, čilá žena.

S námi dětmi mluvili naši rodiče jen česky, i potom, když jsme se začali učit německy.

Písňe, které nám matka zpívala, byly jen české. Nejčastěji mně zpívala mou zamilovanou píseň „Černá vlnka na bílém beránku“.

Také otec nám rád zazpíval české písňe, jen jedinou německou, kterou si zapamatoval z raných let svého furverčení do Rakous: „Warm's Majlufferl weht, vergeht bald der Schnee, dann heben die Veilchen ihre Kopferl in dTKJh*“.

Když mi bylo, tuším, přes šest let, prodal otec svou pozemnost v Chotovínách a najal si v Běchovicích u Prahy poplužní dvůr z panství hraběte Derczenyho v Dolních Počernicích s rozsáhlými staveními a jednopatrovým obytným domem.

V Běchovicích byl pro nás hochy — sestra byla ještě příliš mladá — přijat židovský německý učitel, ale občas jsme chodili do obecné školy v Kolodějích s ostatní běchovickou školní mládeží.

Tyto pochůzky se nám líbily daleko více, než vyučovací hodiny našeho mladého preceptora, který se s námi nedovedl dohovorit. Co jsme se na cestě do kolodějovské školy a zpět s ostatními kluky navztekali, poprali a zase udobřili!

Co jsem se vybrouzdal v Jalové stoce za Běchovicemi, kde jsem jednou ztratil jednu botu!

Našimi největšími nepřáteli byli Musilovic kluci z dolejší vesnice. Když jsme si v krámě u Fischlů, blízko našeho bytu, koupili fazole a nasypali si je do čepic a čepice si nasadili na hlavy, aby nám je Musilovic kluci nesebrali, oni na nás vyvráli, vyčíhali si nás před krámem a srazili nám čepice s jejich pokladem.

To bylo nářku! Ale nedlouho nato vyčíhali jsme si na revanš Musilovic darebáky a namlátib' jsme jim holemi.

Přišla válka roku 1866.

Prusové se **blížili** ku Praze. Kolovaly o nich hrůzostrašné povídačky. Tu otec naložil matku a nás tři děti a matčinu výbavu do fasaňku a poslal nás k babičce a dědečkovi do Ostrova. První noc jsme přespali u známých v Průhonicích. Prusové namaširovali také do Běchovic. U nás v domě nakvartýroval se plukovník s adjutantem.

Chovali se velmi pěkně. Otec si nás všechny povolal domů. Plukovník některé večery trávil u nás. Vůči matce se choval kavalírsky. Nás děti brával si na klín, a když Prusové z vesnice odešli, daroval každému z nás děti po tolaru na památku.

Jednou si povšíml, že nás děti matka uložila do postýlek na holé slámníky oblečené v teplé šaty. Zeptal se matky, proč nás neukládá do peřin. Matka se mu přiznala, že nám jeho vojáci sebrali všechny peřiny. Plukovník byl pobouřen. Ihned věc vyšetřil. Vojáci musili peřiny vrátit a byli potrestáni, nejpřísněji jeden voják, původce té rekvizice. Byl to řezník z Poznaňská — žid!

Smutnou památku nám Prusové zanechali ve vesnici — cholera.

Z malé zvonice na návsi zaznívalo napořád klinkání malého zvonu umíráčkem. Ve vesnici zemřelo na cholera celkem 63 lidí, mezi nimi 13 z našich dvorských, a z těch nejlepší kamarád nás obou chlapců, Tonda Holečků, syn našeho koňáka.

Jeho mrtvolu před pohřbem uložili v kolně v druhém oddělení dvorských stavení.

My oba hoši jsme se tam v nestřežené chvíli vplížili. Byl to pro nás hrůzný pohled.

Snad ještě téhož dne, snad následujícího dne, jsem onemocněl. Byto to, když bylo ve vesnici posvícení. Matka mi přinesla do postýlky plno hraček, při čemž usedavě plakala.

Trpěl jsem neuhasitelnou žízňí a chvíl jsem se zimnicí. Také bolestivý průjem mne oslaboval. Otřásal jsem se vždy, když mne balili do mokrych prostěradel. K nohám mi přiložili horké cihly. Tak tenkrát léčili cholera.

Po týdnech jsem se probral k vědomí. Tu mi sdělili, že nám zemřela matka. Bylo jí jen něco přes třicet let.

Nakazila se ode mne. Omdlel jsem po této zprávě.

Byla pohřbena na židovském hřbitově v Uhříněvsi.

Otec nám dětem jaksi pro útěchu za hořkého pláče později vypravoval, že za její rakví kráčela bezmála celá ves a lidé ze široka a daleka.

Válka neoloupila otce jen o manželku a nás děti o matku, ale také bezmála o všechno jmění.

Z otcova hospodářství byly skoro všechny povozy s koňmi a voly zrekvirovány a také kočové jen poněkud statnější byli přibráni k válečným úkonům. Obilí na polích, dozralé a přezralé, musilo být svázeno kravami, částečně na polích shnilo a také dost ho bylo pokradeno.

Na otcovo hospodářství byla uvalena sekvestrace. Později se otec přece jen nějak sanoval. Uzavřel společenskou smlouvu se svým nejmladším bratrem, malým obchodníkem, bytem v Karlině, otcem šesti dcer a syna.

Po matčině smrti musilo být v naší domácnosti všemožně šetřeno. Velkého bytu nebylo třeba. Nás hochy dal otec na byt k našemu strýci do Karlina. Strýc nás dal do tamní německožidovské školy. Naši malou sestru si otec nechal doma. Byt vprvním poschodí obytného domu pronajal baronu Tieglovi z Lindenkronů, bývalému vlastníku velkostatku Sázava, jenž jej musil prodat, načež si najal v Běchovicích lichtenštejnský dvůr s hospodářskými staveními přes silnici zrovna naproti dvoru a bytu u nás najatému.

S mladšími syny baronovými jsme se my hoši brzy spřátelili.

V strýcově rodině jsme bydlili v domě „U města Londýna“ naproti parku a kostelu. Soukromá německožidovská škola Schwarzkopfova byla v přízemí malého jednopokrového domu na dvoře velkého domu na Královské třídě, jenž byl nedávno stržen a kde „Národní politika“ vystavěla budovu pro svá skladiště papíru a byty. Škola měla dvě nevelké učebny. V přední seděli chlapi, v druhé děvčata.

Když sestra dospěla do šesti let, chodila také ona do této školy. Vzpomínky nás dětí na léta, trávená v Karlině v strýcově rodině, byly smutné. Všude nám chyběla matka. Neměl jsem Karlín pro tyto vzpomínky ani později nikdy rád. Ale člověk zapomíná. Některé zůstávají přece nezapomenutelné.

Do školy chodívali jsme denně kolem domu „U města Lipska“ přímo naproti škole kolem kamenické dílny, před níž stálo několik hotových náhrobků a mezi nimi stranou malý, nízký pomníček ze zarůžovělého kamene s nápisem: „Hier ruht in Frieden Luise Lederer“ atd.

Stál tam asi dvě léta, a kdykoliv jsme šli kolem něho, pohlíželi jsme naň smutně.

Strýc tak dlouho otálel s jeho převezením na uhříněvský hřbitov.

Což to nemohl otec pořídit sám? Vždyť měl k tomu účelu potahy k dispozici. Později jsme si my děti uvědomily, proč tomu tak bylo.

Otec nesl matčinu smrt tak těžce, že pozbyl po léta všechnu radost ze života a všechnu dřívější svou energii. Podlehl úplně strýcovu vlivu, a co ten nezařídil, sám nepodnikl. Hledal zapomení jedině v hospodářství.

Až po dlouhých letech, kdy my děti jsme si založily vlastní existenci, pořídily jsme na matčin hrob slušnější pomník s českým nápisem.

Lepší časy nám nastaly, když se otci a jeho bratru počalo vésti lépe a oni najali spolu dost výhodně poplužní dvůr malého velkostatku v Chotýšanech mezi Benešovem a Vlašimí. Otec si tam vzal naši sestru a strýc s manželkou svých šest dcer.

Naši sestru dal otec k své sestře a jejímu manželu do Tábora, kde chodila do české školy.

My oba hoši a náš bratranec byli jsme dáni na byt a stravu do rodiny uzenáře Schifferesa v Josefovské čtvrti ve Fialkové ulici, nám lépe známé pod jménem „Veilchengasse“. Vonělo to tam vším možným, jen ne fialkami.

Tehdy jsem už chodil, tuším, do sekundy německého gymnasia Piaristů na Příkopech.

Když jsme po prvé na vánoční svátky večer přijeli kočárem, poslaným nám naproti do Benešova na stanici, do Chotýšan, byl jsem u vytržení nad velkým dvorem a zámekem, kde otec a strýc bydlili. My hoši hnali jsme se jako diví nahoru po dřevěných schodech, a tu jsem se na smrt polekal, když se na mne z výklenku na úzkém schodišti vyšklebila hlava Turka s divokýma očima a s bílými zuby, vyceněnými z pootevřených rudých rtů.

Vešli jsme do velké předsíně, na jejíchž stěnách visely v potměných rámcích čtyři obrazy honících psů v životní velikosti.

Z předsíně sme vešli do sálu s dlouhým stolem a četnými židlemi kolem.

Bylo věru potřebí velké jídelny, když mimo oba bratry a tetu usedlo deset dětí ke stolu.

Na jedné straně sálu bydlil otec se sestrou, na druhé strýc s rodinou.

První pokoj otcova bytu měl citrónově žlutou tapetu s obrubou zlacených lišt u stropu.

V mramorovém krbu praskala velká polena.

V tomto pokoji byla nám bratřími vykázána velká starobylá postel, jak jsem později poznal, empirového slohu.

S tímto pokojem sousedila ložnice otcova a sestřina s tapetou sytě modrou. Sestřička nám otevřela další dveře. Hotová pohádka.

Vanul nám vstříc vlhký, teplý vzduch. Stáli jsme na prahu skleníku s palmami a bohatstvím květin, mnohých kvetoucích.

Nikoliv z přepychu, nýbrž z povinnosti smluvní byli nájemcové povinni udržovat skleník a park, v němž byly z jara rozsázeny květiny.

Připadal jsem si jako v pohádkovém zámku.

Druhého dne po snídani nastala důkladná inspekce nás pánů kluků po všech staveních dvora a po parku. Vypadla k naší spokojenosti.

Kolmo k empírovému nevelkému zámku bylo do parku přistavěno křídlo novějšího slohu s kamennou otevřenou galerií, s níž vedlo několik schodů před velký záhon k aleji s vysokými stromy a tou k starobylému oprýskanému altánu s nástrojnou malbou. V koutcích altánu stály bíložluté skříně s čínskými obrázky. Za ním a malým lesíkem kolem něho zvedal se kostel uprostřed hřbitova.

Co jsem se o pozdějších velkých a malých prázdninách narejdl po parku a namlsal v prostorné ovocné a zelinářské zahradě!

Velkostatek patřil do pozůstalosti jednoho z hrabat Berchtoldů, zcestovalého muže, jenž si z přední Asie přinesl mnoho uměleckých věcí. Zahynul velmi tragicky v mladých letech, jak mi bylo jeho bývalým lokajem vypravováno, prý dýkou vrahovou.

Tento lokaj bydlil se svou staříčkou matkou v zámku a měl na starosti opatrování všeho zařízení ze starého zámku, pro nové nájemníky vyklizeného, jež bylo uskladněno v pokojích přístavku. Jeho matka, která si mne oblíbila, mne při větrání pokojů a oprašování a čištění všeho zařízení brávala s sebou, ať u jsem si po libosti mohl všechny ty vzácné věci důkladně prohlédnout. Říkali jí jen Evička.

Kdykoliv mne Evička brávala s sebou do těchto pokojů, vypravovala mi o všech krásných rodinných obrazech hrabčích rodiny celé rodokmeny. Co jsem se nadchl veškerou krásou starožitného nábytku, starých obrazů a porculánu!

Zmiňuji se o těchto svých dojmech, jelikož vzbudily dřímající ve mně zálibu pro staré krásné věci, jež ze mne později učinila v Jindřichově Hradci horlivého sběratele.

Nájemci dvora měli také povinnost plnit závazky patronátního pána; za tím účelem měli také přístup do kostela. Tu jsem se nejednou vtódal do kostela a stál jsem v zbožném údivu před mramorovými náhroby šlechtickými, zazděnými do zdí kostela, a vplížil jsem se na kostelní půdu, kde bylo dost starých zaprášených dřevěných soch, z kostela vyřazených.

Farář bydlil v přízemí zámku, asi pod otcovým bytem. Při první návštěvě v Chotýšanech a také následujícího roku o vánočních svátcích jsem se vykradl z bytu do kostela na půlnoční.

Živě mi v paměti později vyvstala vzpomínka na tuto půlnoční mši, kdykoliv jsem se zahleděl do Alšových obrázků starých seelských krojů. Český folklor stal se mi také vášní. Před 70. a dřívějšími lety drželi se vesničtí lidé na Benešovsku ještě starých krojů, vyšívání kožichů, muži poctivců, kožených krátkých kalhot, beranic nebo širokých klobouků, a ženy vyšívání živůtků, měňavých sukní a bohatě šmelcem a krajkami ozdobených plen na hlavě. S podobnými kroji setkal jsem se ještě na Jindřichohradecku a na Blatech, když jsem se usadil v Jindřichově Hradci.

V době mého dosaženého třináctého roku jsem v Postupicích nedaleko Chotýšan měl svou bar-micvo.

Krátce nato koupil velkostatek pan Sternschuss a vyplatil nájemcům odstupné.

Bratři najali si nato dva poplužní dvory votického panství, Votice s lihovarem a menší dvorec Javor nad městem pod vysokým lesem, nazvaným Hora.

Sestra vychodila poslední léta na votické německé židovské škole.

Bratr, jenž absolvoval dva ročníky reálky, vstoupil jako příručí k jedné židovské firmě v Karlině, vlastníci olejárny. Co se, chudák, natahal dvoukolového vozičku, na němž v pomaštěných šatech rozvážel zákazníkům soudky oleje!

Já jsem pokračoval ve studiu na gymnasiu a dojížděl jsem na prázdniny do Votic. Jako student na vyšším gymnasiu seznámil jsem se s tamní českou studující mládeží.

Velmi divný musil být tehdy vztah židů k **tamní** české společnosti. Židé byli zváni na všechny české zábavy a rádi se jich účastnili. Stýkali se židé a křesťané spolu též přátelsky v hostincích, obchodovali spolu, nebylo zdání o antisemitické nevráživosti, ale jakmile se sešli jen židé, už neznali mezi sebou než němčiny. V synagoze kázal rabín jen německy, židovská německá škola utužila mezi nimi němčinu. Hoši, kteří vyšli z té školy, byli posíláni jen na německé střední školy, dcery zámožnějších rodin do německých pensionátů. V každé jen poněkud vzdělanější rodině bylo dostatek německých knih, často klasiků. Do židovských rodin docházely jen německé noviny — dříve Bohemia, pak, po založení Prager Tagblattu, národnostně umírněnější deník.

Ve Voticích bylo tomu jako všude v českých krajích.

Později, když jsem vstupem do Spolku českých akademiků židů měl hojnou příležitost rozjímat o židovské otázce, jsem si teprve uvědomil nepřirozený vztah židů k jejich českému prostředí.

Nechci se zde pustit do výkladů, k jakým jsme my první asimilanti dospěli. Bylo o tom námi a našimi následovníky dost psáno a je i našim mladým dobře známo.

Nebylo celkem viny ani na křesťanech, ani na židech, jesdi si plně nerozuměli a občas se dobrý vztah mezi nimi kalil.

Židé tehdy ještě žili v neuvědomělém ghettu.

Měli všechnu možnost z něho vyjít. Nevyšli. Nic je k tomu nenutilo. Dobře se jim v něm žilo.

Nebyli prostě zapojeni do národního života. Usuzovali:

„Pravda, čeština není panskou řečí jako němčina nebo madarština v Uhrách. Ale komu to překáží, leda nějakým těm novinářům a profesorům a studentům a vůbec studovaným českým lidem ?

Bez němčiny by se také samotní Češi neobešli.

Nadtož židé v každém oboru, v němž se mohou uplatnit.

Zaplať pán Bůh, že mají takovou možnost.

Děkuji za to císaři pánu a ústavě, liberalismu německé žurnalistiky, kterou horlivě předpláceli a čtli jako křesťanští kněží své evangelium. Nikdy se tam nedočtli sebe menší urážky židů, jako občas v českých časopisech. Vycházejí také německé časopisy strašně antisemitické, ale ty ať štvou, kdo si jich všimne!"

Asiniilační hnutí v jeho počátcích bylo jim něco nepochopitelného, bláznovství několika mladých Udí.

Aby se židé stah českými vlastenci ? Vždyť jejich křesťanští sousedé o to sami nestojí!

Což neznají sami dost dobře česky? Posílat děti do českých škol? Nesmysl! Zrušit německožidovské školy?

Aby se prohřešili na svých dětech? Ostatně, kde německých není, nezbyvá, než děti posílat do škol českých a k dalšímu vzdělání do německých. Kam by se, chudáčkové, bez naprosté znalosti němčiny dostali!

Jako na př. ten dr. A. ze Zadní Lhoty! Táta byl hauzírnik, máma krmila husy. Prosím, dnes je bohatým advokátem ve Vídni. Nebo komerční rada B.! Je vrchním ředitelem bankovním, a ten šilhavý C! Na realce obcházal židovské rodiny a každého dne jedl jinde u souvěrců. Táta byl v Zastrkově kramářem. Dnes má C. na Moravě velkostatek. A takových vyšinulců je! Kam by to byli dotáhli, kdyby byli musili zůstat na vesnici a nedovedli než češtinu drmolit!

Nekonáme svou povinnost, kdykoliv se pořádají dobročinné zábavy? Dáváme příspěvky větší než všechny honorace v místě, a to se ještě musíme starat o svou židovskou chudinu, které se „od těch druhých" groše nedostane.

Anebo to náboženství křesťanské a židovské!

Ríká se, že jsou všichni občané před zákonem rovni.

Křesťanům udržují bohaté fondy a státní pokladna nádherné kostely a kněze. My si musíme svého rabína vydržovat sami, i kostelníka a svoje modlitebny.

Takové a spoustu jiných podobných námitek proti našemu hnutí, nepochopitelnému starým lidem oněch dob, zaslechli jsme my mladí propagátoři nového nazírání na národnost do omrzení.

Tehdy, když jsem ještě chodil do gymnasia, jsem o něm také nepřemítal.

V německé židovské škole se mně nelíbilo. Dýchal jsem tam zatuchlý vzduch. Nevěděl jsem, proč.

Učitelé na těchto školách byli dobří a svědomití pedagogové, dovedli své žáky propustit s řádnými vědomostmi. Pak jsem byl dán na německé gymnasium. Tam mi už bylo veselo. Proč ne na české?

Vždyť doma i v strýcově rodině jsme nemluvili jinak než česky. Otec nám psal německy, moc korektně to nedovedl, my děti psali jsme mu jen česky a sobě taky.

Hlavu jsem si tím nelámal. Už to tak jednou je a nikomu to nevadí. Život v rodinách židovských „randárů" na Tábořsku, nájemců dvorů, několik židovských vlastníků malých velkostatků a několik větších obchodníků ve venkovských městech tvořili jakousi elitu, pořádali si chanukové bály, jezdili do lázní, do Prahy do německého divadla, a když přijeli z Vídně, vrátili se odtud nadšení, jako kdyby byli přišli z ráje. V Burgtheatru byli a ve Dvorní opeře, měli štěstí, že spatřili arcivévodkyni Valerii a málo chybělo, byli by viděli i samotného císaře pána.

„Jen ti pejzoví Poláci kdyby nedělali židům všude hanbu! Když takový polský šnorer vejde do dveří, člověk mu dá desetkrát více než domácímu žebráku, ale nezbovíš se ho, pokud na tobě nevymítí ještě pár šestáků.

Dobrá! Člověk musí být dobročinný, když ke gojovi, tím spíš k židovi, když nedostane nikde jinde almužnu než u židů!"

Židovská dobročinnost je známá.

Také u nás ve dvoře se potřebným lidem dostávalo vždy slušné podpory, nejen žebrákům.

Slovenským dráteníkům bylo vždy povoleno, aby přespali v některé místnosti, v zimě v teplu v lihovaru.

Tu jsme, já a moje sestra, navštěvovali mladé dráteničky a dali jsme si od nich vypravovat o jejich rodině, domovu a putování po světě. Zazpívali nám slovenské písničky a přednášeli koledové říkání. Kde jsme mohli, podstrčili jsme jim kus chleba nebo housku. I nějaký ten čtyrák jsme jim darovali. Tito ubozí dráteníci vzbudili ve mně neuvědomělou lásku k slovenskému lidu, a když jsem dospěl, k jeho utrpení z útisku násilné maďarisace.

V mé a mojí sestry sympatii k těmto slovenským hochům, životem štváním, obráželo se naše vlastní mládí.

Vyrůstali jsme jako sirotci, záhy o matku oloupení. Měli jsme sice ještě svého dobrého otce, ale kdykoliv jsme k němu přišli postěžovat si a poznali jsme, že ho naše stesky hluboce hnětly, raději jsme se mu více nesvěřili s tím, co nás bolelo. Bylo toho dost pro dvě sensitivní děti, které k sobě přilnuly jako málokdy sourozenci.

Naše teta vládla v domácnosti. Byla k vlastním dětem shovívavou matkou. Vyhověla jejich přáním. Jezdívala každého roku do Mariánských Lázní a vystřídala své dcery, které ji doprovázely. Přinášela jim všem dárky a pěkně je šatila.

Na nás nevzpomněla.

Nic jsem si z toho nedělal, že jsem musil nosit přešíváné šaty, často i obnošené boty; tím více mne bolelo, že moje sestřička byla odstrčena.

Bratranec, když dorostl, byl svým otcem vzat domů do hospodářství. Můj bratr, jenž přijal místo u firmy v kožařském obchodě, se v něm dobře uplatnil. Už se sám uživil.

Jen na mne musil být v domácnosti hrazen náklad za byt a stravu, někdy i na nové šaty, boty, prádlo a jiné potřeby, celkem nevelký. Tu mně bylo tetou vyčítáno: Proč se nemám už sám kondicemi uživit jako tolik jiných chudých studentů v mém stáří ?

Bylo to zase jednou, kdy jsem uslyšel stejnou písničku, když jsem měl po prázdninách zase odjet do Prahy. Tu jsem se se strýcem a s tetou srazil, vyčetl jsem jim ve svém rozčilení všechno, co po léta ve mně vřelo. Vrhl jsem jim v tvář obvinění, že svoje slušně zabezpečené živobytí děkují především dřině mého otce a jmění, které vložil do společného nájmu hospodářství, že si strýc neprávem dal nájem dvorů přepsat na své jméno a s otcem jedná, jako by byl u něho najatým šafářem. Nakonec jsem prohlásil, že s nimi přerušuji všechen styk a že se s bratrovou pomocí protluču v životě sám. Bylo to asi po maturitě. Odjel jsem a do Votic jsem se více nevrátil. Příští prázdniny jsem trávil u svého strýčka Pachnera v Pacově a jeho manželky Luisy, sestry mého otce.

S dětmi mého votického strýčka jsme se vždy dost dobře snášeli, a kdykoliv jsme se s nimi později setkali, rádi jsme je viděli.

Po mém smutném odjezdu z Votic žil jsem životem chudého studenta. V Praze jsem si opatřil nějakou tu kondici a značnou část mých nevelkých potřeb hradil můj bratr ze svého platu. Bydlili jsme stále spolu od doby, co se otec se svou dceruškou a strýc se svou manželkou a dcerami přestěhovali do Chotýšan asi do doby mého studia na universitě.

Od Schifferesů odstěhovali jsme se po roce. Stah jsme se městskými nomádami. Co jsme jen těch bytů na Starém pražském městě vystřídali a kolik těch bytných a jejich rodin poznali! Asi dvě léta po mé srážce se strýcem a s tetou ve Voticích přestěhoval se náš otec s naší sestrou do Prahy. Dostal odbytné 3000 zlatých.

Našli jsme si laciný byt v podnájmu u dr. Pordesa, vzdělaného muže, jenž byl vlastníkem statku s historickým hradem Kámen na Pacovsku, a pak po jeho prodeji koupil rozlehlý velkostatek Kosmonosy u Mladé Boleslavi.

Bydlil v Praze v starším nárožním domě na nároží Václavského náměstí a Mezibranské ulice. V nevelkém dvoře v prvním poschodí vedl vchod k našemu bytu přes pavlač do kuchyňky malé jako dlaň a z ní do dvou pokojků, v nichž pro trošku našeho nábytku nebylo možno se rozkročit.

Byli jsme šťastni pospolu přes všechny starosti. Sestra, asi 17 let stará, vedla domácnost, za pomoci posluhovačky.

Těžké bylo najít pro otce zaměstnání. Byl sedlákem. V obchodu se nevyznal.

Po nějakém čase našel na letní sezonu místo u jednoho známého, zámožného židovského obchodníka votického, jenž si koupil selský statek ve vesnici nedaleko Prahy, blízko silnice na Benešov.

Později musil dr. Pordes od kosmonoského velkostatku některé dvory odprodat, jelikož neměl tak velké jmění, aby ho celý udržel.

Mezi tyto dvory patřil dvorec Podhradí v Mladé Boleslavi. K odevzdávání fondu instruktů a zásob vzal otce do svých služeb. Rád vzpomínám na prázdniny, které jsem v Podhradí a v městě trávil. Kraj jsem široko daleko prochodil a jako romantický snílek jsem projel kdejakou zříceninu.

Když jsem později četl epos Svatopluka Čecha „Václav z Michalovic“, jež mne nadchlo, transponoval jsem si děj do zřícenin Zvířetic. Blízká zřícenina hradu Putna zdála se mi pro děj eposu příliš malá.

Po maturitě dal jsem se po prázdninách inskribovat na filosofickou fakultu, chtěje studovat češtinu, němčinu a dějepis.

Ale za několik týdnů jsem z ponurých síní Klementina utekl. Působily na mne tísnivě. Zážitky posledních let a starosti o budoucnost ze mne, veselého studenta, učinily neurastenika, tím více trpícího, čím více jsem svou duševní skleslost před otcem a sourozenci hleděl tajit.

Přešel jsem ke konci roku na právnickou fakultu. Dobře jsem učinil. Život v naší rodině počal se lip utvářet.

Bratr dostával už hezký plat, počal cestovat a také na dietách si dost ušpořil.

Já jsem získal také lepší kondice.

Z těch vzpomínám rád na jedinou.

Přítel Arnošt Kraus, kolega z gymnasia, studující germanistiku, vyučoval soukromě syna slavného profesora Arnošta Macha, jemuž v únoru t. r. byla v jeho rodišti blízko Brna odhalena českoněmecká pamětní deska.

Kraus musil nastoupit vojenskou službu jako dobrovolník. Doporučil profesoru Machovi mne jako nástupce. Byl jsem přijat.

Profesor mi představil svého syna, myslím, že nejstaršího z jeho synů, milého hochy, a přenechal mi, abych si vyučování zařídil podle svého.

Poznamenal jsem nesměle: „Jak to bude, pane profesore, s vyučováním náboženství? Jsem žid.“

Usmál se: „Máte školní knihu po ruce. Z ní dovedete chlapci už něco povědět.“

Vyučoval jsem chlapce v profesorově knihovně. Připadala mi jako svatyně.

Měl bych nyní něco vypravovat o svém životě jako akademický občan, vracím se však zpět k dobám svého studia na gymnasiu, správněji řečeno k dobám, kdy jsem chodil do gymnasia, neboť zvlášť vzorným žákem jsem nebyl až tak do sexty, kdy jsem trochu zvažněl.

Jsem svým založením optimista. Dovedl jsem se trápit pro starosti a žaly, jak je život s sebou přináší, dost dlouho. Býval jsem v mladých dobách často zu Tode betriibt, ale jakmile jsem se vzpamatoval, byl jsem hned himmelaufjauchzend.

^Snad ještě dnes, přece starý kozák, životem dost pocuchaný, si mnohdy dělám zbytečné starosti, kde toho není třeba.

Ad vocem mých gymnasiálních dob!

Kdykoliv jsem později četl obžaloby na duchamorné, nepedagogické trýznění mladých duší na středních školách rakouských — nechybí ani po dneš takových na střední školy československé — nemohl jsem jim uvěřit.

Zamiloval jsem si piaristické gymnasium pražské a jeho profesory, kněze. Byli shovívaví a měli svoje žáky rádi.

Vzpomínám rád na dva profesory Bittnera, velkého a malého Bittnera, na profesora Sekeru, jenž byl uvědomělým Čechem — myslím, že profesori Bittnerové byli také Čechy — a na profesora Waltra, Němce, přírodopytce a vědeckého spisovatele. Gymnasium bylo postátněno, když jsem byl ještě na nižším gymnasiu, a profesori kněží byli nahrazeni profesory světského stavu. Ředitelem se stal dr. Bauer, velmi oblíbený. Mezi novými profesory bylo také několik Čechů, jako profesor Seidl, dobráček od kosti, jenž vyučoval dějinám a nepovinně češtině, pak profesor přírodopisu Prinz, jenž ani pořádně německy neuměl.

Nejzajímavějším a nám nejmilejším profesorem byl dr. Giovanni Alton, Lazinec, menší snědý muž jižního typu s hustými černými zvlněnými vlasy a křiklavě zrzavými, rozčechraným plnovousem, jenž si italsky zaklel, když přišel do ráže.

Když naši kvartu převzal, řekl nám: „Hoši, budu prosívat! Kdo se se mnou dostane do kvinty, ten má maturu jistou!“

Slovu svému dostal.

Měl u nás latinu a řečtinu. Gramatikou nás nemučil, naléhal jen na pilné čtení. Nadchl nás do té míry pro oba klasické jazyky, že nebylo skoro nikoho mezi námi, kdo neznal nazpaměť aspoň jeden zpěv z Homéra a Vergila.

Inspektor, zasedající v komisi při naší maturitě, prohlásil, že po celou svou praksi nepoznal třídu s tak znamenitými vědomostmi z klasické literatury.

Matematika mně dělala vždy velké obtíže, snad více, že jsem se bál profesora než pro nedostatek mé chápavosti.

Už v sekundě jsem svou nechuť k matematice osvědčil skutkem. Propadl jsem a musil jsem sekundu opakovat, snad také jen pro své lajdáctví.

Ani v tercii jsem moc nezvažněl. Hleděl jsem se strachem vstříc soudnému dnu, kdy měla být rozdána vysvědčení druhého semestru.

Držel jsem své vysvědčení v ruce, mrknul do něj. Dobře to dopadlo! Tu jsem rozdivočen radostí vyrazil s vysvědčením v ruce na Příkopy, mával jsem jím a křičel: Já prošel! Já prošel! Šel kolem vážný starý pán, přeměřil mne prýsným zrakem a řekl mně nikoliv přívětivým hlasem: „Ty kluku všivá, musíš být pěkné kvítko!“

Léta, která jsem trávil na gymnasiu, patřila k době nejužší germanisace a madarisace v monarchii habsburské. K nám do ústavu nepronikl ohlas národní nevraživosti. Profesori kněží a pak profesori stavu světského jednali se žáky obou národností stejně spravedlivě. Čeští žáci se netajili svým národním smýšlením.

V naší třídě německých kolegů češtiny neznalých byla menšina. Ti pocházeli z území převahou německého. Bylo dost německých kolegů, kteří znali dobře anebo aspoň obstojně česky. Pocházeli z Prahy anebo z českého venkova. Židé spolužáci znali vesměs slušně česky. Buď se hlásili k Němcům anebo byli národnostně lhostejní.

Česky uvědomělí byli jsme v třídě čtyři, náš primus Srb, syn vrchního soudního rady. Odešel před několika lety jako prezident obchodního soudu v Praze do pense, František Mayer, syn správce na velkostatku, jenž v poměrně mladých letech zemřel jako rada Zemské banky, Arnošt Kraus, syn kupce z Třeboratic u Čakovic, profesor germanistiky na Karlově univerzitě, nyní v. v., a já. My tři posledně uvedení byli soudružným trojlístkem.

Byli jsme v sextě, když byl odhalen Jungmannův pomník, vlastně jen nabronzovaná sádrová socha, jelikož na bronzovou nebylo. Bez nás tří to nešlo. Vyběhli jsme ze školy, abychom byli účastníky národní slavnosti. Když jsme se vrátili, zastavil mne profesor Sekera: „Kde jste se vy tři toulali?“ „Prosím, byli jsme při odhalení Jungmannova pomníku.“ Po-
usmál se: „Také jste si mohli vzít dovolení.“

Těsnopisu podle Gabelsbergerovy soustavy vyučoval na našem ústavě mladý profesor Pražák, jenž se zasloužil velmi o český těsnopis. K nám do školy chodil v čamaře.

^ Jako ve věci národnostní nebylo nejmenší nevdě ve věci nábožensko-církevní. Antisemitismus byl na gymnasiu neznámý.

Naše třída aspirovala v každém směru o primát kulturní. Bez časopisu to nešlo. Spolu s Krausem postaral jsem se o záchranu kultury v naší třídě. Založili jsme hektografovaný týdeník. V éře jeho založení těšil se velké slávy v německé literatuře básník Viktor Scheffel, autor historického románu „Eckehard“, horlivě čteného eposu „Der Trompetervon Säckingen“ a vtipných básní o předpotopních ještěrech. Podle titulu jedné z nich „Ichtyosaurus“ nazvali jsme svůj časopis. Báseň sama, začínající slovy: „Es rauscht in den Schachtelhalmen...“ stala se naší hymnou.

Ještě po řadu let po našich studiích na vysoké škole scházivali jsme se v hloučku napořád se tenčícím a nesmělo chybět nové číslo „Ichtyosaura“. My oba redaktoři a skoro výhradní spolupracovníci užívali jsme většinou různých pseudonymů, Kraus nejčastěji svého „Peu“ a já svého „Durdík“. Občas přispíval nám do listu vážnými články Frant. Studniczka, Němec, jenž znal dobře česky, syn okresního hejtmana v Jičíně z dob dragonád. Někdy překvapil P. T. čtenářstvo či převážně spíše posluchačstvo třídy vlastním časopisem „Hermes gymnasieios“ s pěknými studiemi.

Jako mladý doktor filosofie účastnil se s profesorem Benndorfem rakouské výpravy za účelem vykopávek antického umění v přední Asii. Kořist jejich byla přenesena do vídeňského musea umění.

Studniczka stal se v mladých letech profesorem universitním v Německu na několika universitách a napsal řadu velmi cenných knih o antickém umění a životě. Zemřel asi před deseti lety, myslím, že v Lipsku.

Druhým naším přispěvatelem byl Gorner, syn pražského advokáta a politika dr. Gornera a matky spisovatelky, jejíž romány a novely se v německé společnosti pražské těšily oblibě. Zemřel, myslím, ještě před válkou jako redaktor německohberálního nebo nacionálního deníku v Linci.

My dva sloupové „Ichtyosaura“ osvědčili se ve všech možných oborech žurnalistické a literární činnosti, prosou i veršem.

Mně tato horlivá činnost ještě nestačila.

Založil jsem si ještě svůj vlastní list — opoziční proti našemu oficiálnímu hektografovanému časopisu — pod jménem „Koproliť“.

Na universitě zůstal jsem mimo několik jiných spolužáků z gymnasia v bližším přátelském styku také s Bennem Glaserem, medikem, synem lékaře z Nové Bystřice, jenž se stal členem spolku buršů „Karolina“ se zelenými čepičkami.

Našeho naléhání psal jsem mu bujné pijácké verše, ačkoliv jsem snesl tak málo piva, že jsem s jiným kamarádem z oktávy, Poldou Pollakem, později svým švakrem, uzavřel pro naše schůzky smlouvu, že při placení rádu v hostinci on bral na sebe několik rohlíků mnou snědených a já dvě sklenice piva jím vypitých, načež jsme mezi sebou vyúčtovali.

Abyste mně za mou šlechtnost zavděčil, milý Benno Glaser mně dopomohl k nesmrtelnosti německého básníka.

Bylo to v době, kdy rakouská vláda nerada viděla, že mezi německou vysokoškolskou mládeží roste nacionalismus, importovaný z říše. Proto vydala zpěvník „Komersbuch osterreichischer Studenten“. Glaser do redakce zpěvníku poslal jeden z mých básnických výplodů s udáním pravého autora. Tato básnička ve zpěvníku vyšla a byla dokonce zhudebněna. Mně se však vavřínu německého více nechtělo.

Básnil jsem už také česky. Kraus a Mayer, poťouchlí zrádcové, pásli po mých rukopisech, a kdykoliv se nějakého zmocnili, nestoudně se mně vysmáli.

Vyžrál jsem na ně. Napsal jsem na kus papíru dvě sloky z Vrchlického „Satanelly“, seškrtal je, zase napsal v původním znění a vložil rukopis do své skříně na místo, kde ho musili zloduchové najít. Bydlil jsem tenkrát s Krausem společně v zadním traktu domu „U bílé boty“ na Poříčí. Se svou kořistí se spiklenci za pár hodin vytasili. To bylo posměchu! Sedm bran má město boží atd. „Takového něco kostrbatého prý nebylo česky napsáno.“ Odbyl jsem je. „Abyste věděli, kluci falešní. Tyhle verše vyšly tiskem.“ Nová salva smíchu. Rozevřel jsem Vrchlického svazček „Satanelly“. Byli zahanbeni.

Ještě větší respekt jsem si u nich získal, když jsem zaslal Arbesovi básničku o proslavených ještěrech do jeho „Šípů“. Uveřejnil ji a nikdo menší než Aleš ji ilustroval. Zaslal jsem potom Arbesovi ještě další veršovanou věc, kterou také uveřejnil.

Po více než po půl století spatřil jsem tyto verše s ilustrací Alšovou na loňské výstavě jeho, uspořádané v Městské knihovně.

Bylo to roku 1878, co jsme my čeští maturanti z německého gymnasia vstoupili do akademického čtenářského spolku. Byla to doba ještě kvetoucího slavjanofilství.

Ve spolku jsem měl příležitost večíst se do mimočeských slovanských časopisů a revuů.

Stal jsem se po nějaký čas také členem „Šumadie“ a ve styku s několika Chorvaty a Srby osvojil jsem si obstojnou znalost chorvatsko-srbštiny.

Pěstoval jsem také jako samouk ruštinu. Koupil jsem si celého Puškina, kterým jsem se poctivě prokousal.

Co bylo slovenského, četl jsem se zvláštní zálibou.

Ve spolku českých akademiků židů byly schůzky intimnější. Bylo nás málo a společné snahy nás sblížily.

Předsedou spolku v třetím roku po jeho založení byl právník Podvinec, malý, snědý student, později advokát v Kolíně, čiperný mladík, kterého jsem si nedovedl za studentských let představit bez čamary. Byl pyšný na to, že se znal s několika předními mladočeskými žurnalisty. Byl velmi sebevědomý. Řídil schůze autoritářsky. Dovedl každý názor od něho se třeba jen v maličkostech uchylující povýšeně potírat.

Jiné povahy byl právník Jakub Scharf, znamenitý řečník. Znali jsme se spolu už z gymnasia, neboť i on navštěvoval o ročník nebo o dva výše než já novoměstské německé gymnasium.

Měli jsme ve vyšších třídách gymnasia společné hodiny náboženství u rabína dr. Adlera.

Když před počátkem hodiny toho dobrého muže persifloval v exhortách vlastní výroby, mohli jsme se popukat smíchy.

Rabíni tehdejší doby nedovedu si zjednat takovou autoritu jako kněží katohčtí, což teprve oni z nich, kteří vyučovali na českých ústavech svých několik žáků a neznah pořádně česky. Banda nemodlená jsme my, židovští žáci, byU! O tom nebylo pochybnosti.

Ve spolku Scharf dovedl být také ostrý jako Podvinec, jenže byl vtipnější. Neshody vyrovnal často přílehavou anekdotou. Pamatoval jsem se dobře na právníka Augustina Steina, právníka Leopolda Katze, nikoh však na právníka Stránského, pozdějšího věhlasného advokáta a poslance, zato dobře na bratry Žaludový a Z. Freunda, později advokáta.

S kolegy Ignátem Arnsteinem a Maximiliánem Reinerem seznámil jsem se později. ByU o několik let mladší než já, vstoupilU proto do spolku později.

Možná, že bych si vzpomněl ještě na jiné kolegy, kdybychom se byU usnesU na tom, dát se zvěčnit kolektivně, anebo kdybych si mohl přečíst seznam členů z prvních let od založení spolku. Také z rozprav a ze zábavy s jednohvými kolegy nemohl bych nic je charakterisujícího uvádět, jak o Podvincovi a Scharfovi.

S Viktorem Vohryzkem, značně mladším než já, jsem se ve spolku ne-setkal, KUneberger studoval ve Vídni — myslím, že ani členem spolku nebyl. O čem jsme hlavně jednaU?

O tom, jak jsme se snažili propagovat český hovor a českou knihu jeden-každý v okruhu svém, s jakým úspěchem jsme se setkali, a o stescích, na jaké nepochopení jsme narazili, pak po prázdninách, jak kolegové z venkova pochodili se zábavami, pořádanými s křesťanskými kolegy, a jaká na nich byla účast židovských návštěvníků.

Prožil jsem jedny takové prázdniny, jak jsem už uvedl, u strýčka a tety Pachnerových v Pacově po mém dramatickém rozchodu se strýcem a tetou ve Voticích. Přijel tam návštěvou také můj bratranec, syn mladšího bratra otcova z Vídne, mně věkem blízký, hodný hoch, kterého jeho matka vypravila s veškerym možným přepychem garderoby. Spolu s bratrancem Pachnerem, asi stejného věku se mnou, jsme prošmejdilU okoU.

S křesťanskou studující mládeží jsem navázal přátelské styky. Hrála jednou divadlo v zámeckém sále, pěkně vymalovaném místním umělcem — jestU se nemýlím, žákem na pražské akademii Vojnou — jenž v barokním sále ozdobil strop zmenšenými kopiemi z obrazů Národního divadla.

Při slavnosti představení jsem horUvě spolupůsobil jako KuUssen-schieber.

Při vzpomínce na Pacov vynořuje se mi vždy vzpomínka na dva přátele: Viléma Zirkla, člena Spolku českých akademiků židů, a profesora Ferd. Pakostu.

Zirkl byl z nejnadšenějších a nejpilnějších členů. Už když jsem se s ním ve spolku seznámil, byl těžce nemocen pUcním neduhem, a bylo smutné pohlížet na jeho zmučený obhčej a namodralé rty. Zemřel v mladých letech.

Akademický spolek postavil mu na pacovském židovském hřbitově pomník, což asi sotva dnešní generace ve spolku ví.

S profesorem Ferdinandem Pakostou jsem se seznámil v Jindřichově Hradci, kde byl na gymnasiu suplentem. Byl daleko mladší než já.

Uplatnil se v reaUstické straně.

Za války v pevnosti Přemyslu onemocněl a zemřel, když Rusové pevnosti dobyU.

Profesor Maxa, dnes vyslanec v Bulharsku, jenž přišel tenkrát do ruského zajetí, vyřídil mi po válce poslední pozdravy umírajícího Pakosty.

Můj pacovský strýček, Leopold Pachner, byl typ starého venkovského žida, poctivý, oblíbený obchodník s textilním zbožím, veselý a povídavý, znal kdekoho v městě a v okoU. S gypsovou na dlouhé troubeU procházel se za pěkného počasí před svým obchodem a pohovořil si s kýmkoUv, jenž se s ním chtěl zastavit. Byl živou kronikou města.

On a jeho žena, dobrácká od kosti, snášeli nám hostům i svým dětem kde co dobrého.

Strýc, jemuž se říkávalo „Bradička“ a jeho obchodu „U Bradičků“ byl v židovské náboženské obci „Gabe“. Měl péči o hřbitovy a byl předsedou pohřebního bratrstva.

Za pobytu nás dvou bratranců hostů byl přijat nový kantor. Strýc blouznil o jeho krásném hlasu.

Měl jím po prvé oslnit zbožnou obec v pátek večer.

Strýc nás studenty marně lákal na večerní bohoslužbu, při níž spolupůsobil dívčí sbor a v něm jako sólistka s hlasem skutečně krásným slibovala vyniknout naše sestřenička, mladší dcera našich hostitelů.

Naléhavé prosbě našeho strýčka jsme oba zhýčkaní mládenci vyhověli teprve, když nám strýček slíbil na sobotu k obědu pečená kuřata.

Tak jsme se s ním do synagogy včas dostavili.

Došlo na parádní číslo kantorovo „Šemá Jisroél“. Dívčí sbor vpadl. Pojednou se ozval ze zadních lavic, kde sedělo několik výrostků, ostrý hlas: „Ježíšmarjá, ten to Smá Jisról zvorál!“

Nastalo veliké pobouření. Kostelník neobjednaného hudebního kritika vyhodil. Bohoslužba byla dokončena za velkého vzrušení.

Strýc Bradička svému slovu dostal. Druhého dne měli jsme všichni k obědu kuřata.

Nezaznamenal jsem tuto epizodu, abych své vzpomínky zpestřil troškou bezděčného humoru mladého rošťáka, nýbrž jen proto, abych na ní demonstroval, jak už před šedesáti lety byl vztah mezi židy a křesťany na českém venkově neporovnatelně sousedštější, než je podnes mezi židy a křesťany na Podkarpatské Rusi.

vyzve tam židovského výrostka, aby vyslovil jméno Ježíše Krista, on v te výzvě spatří svádění k smrtelnému hříchu. Nanejvýše se zamračí a vyrazí „Tole — popravený“, jelikož je mu Ježíš Kristus původcem všeho neštěstí pvnodeneho na židy. Naproti tomu ten maloměstský židovský uličník pacovský už před šedesáti lety vyslovil jméno Ježíše Krista, k tomu ještě v synagoze, bezděčně jen na zdůraznění své nelibosti s kantorovým zpěvem, jelikož to jméno, svaté všemu křesťanství, slyšel co chvíli mezi svými křesťanskými kamarády.

Pro svou osobu vyvodil jsem z této nepatrné epizody poznání, že už tehdy počínaly se bortit v českém venkovském prostředí přehradí židy a křesťany, kdežto na Podkarpatské Rusi vládne ještě posud středověk.

Znameníť vystihl Vojtěch Rakous ve svých „Vojkovických a přespólních“ tento moment dobrého sousedství příslušníků obou nábožensky oddělených vrstev.

Pozdější prázdniny trávil jsem rok co rok v rodině Hermannových v Dolním Městě pod hradem Lipnice, poblíž Světlé n. S.

Sprátelil jsem se s jejich synem Eduardem, studujícím chemie v Praze, bydlícím v našem sousedství na pavlači starého zájezdního domu „Na košíku“ Ve Smečkách na nároží Václavského náměstí, kam jsme se přestěhovali.

Stah jsme se nerozlučnými přáteli a já jsem byl v rodině jeho rodičů přijat, jako bych byl jejich synem.

Když jsem si otevřel v Jindřichově Hradci advokátní kancelář a byl už ženat, přestěhoval se tam Eduard Hermann a založil si továrnu na bramborový škrob a syrob, kterou po jeho smrti převzal jeho nejstarší syn.

Moje přátelství k němu, jeho rodičům a četným sourozencům přeneslo se na jeho děti a děti jeho sourozenců. Ještě podnes mi mnohé z nich říkají „strýček Eda“.

Moje prázdniny trávené v Dolním Městě mám za nejkrásnější, jaké jsem kdy prožil.

Doba mého vysokoškolského studia byla ovládána vypiatýrn českým nacionalismem buditelským, společenským a národním, vpravdě kulturním.

Převážná většina studující mládeže se hlásila k svobodomyšlné (mladočeské) straně.

Politika hrála v něm velkou úlohu.

Studentstvu se ukládaly vážné úkoly.

Jakmile studenti přijeli na prázdniny domů, ať na vánoční nebo velikonoční, a především na velké letní prázdniny, byli toužebně očekáváni. Život ve venkovských městech, městečkách, ano i na vesnicích oživil.

Studenti hráli divadlo, pořádali přednášky, taneční a jiné zábavy a výlety s různým programem.

Oblíbeny byly sólové výstupy s komickými figurkami maušlujícího žida, hladového diurnisty a zesměšněné staré panny. Ani autoři a herci, ani obecenstvo nevycítili nevkus takových výstupů a protisociální křivdu.

Náprava časem nastala.

Ve spolku odvážili jsme se nedlouho po jeho založení pořádání prvního plesu.

Měli jsme se podle možnosti dostavit ha ples v čamaře. Také zvaci dvojice si ji měly opatřit. Já jsem se na ni nezmohl, vypůjčil jsem si ji.

Původní adresář zvaných rodin byl podivně slátaný. Nezřídka se nám stalo, že jsme vešli do nějakého bytu nebo do kanceláře očamarovaní a bíle orukavičkování a budili tam dojem, jako by přišli zvat na ples Eskymáci.

První náš ples byl pořádán v známém konviktském sále v ulici téhož jména. Pěkně se vydařil, po řadu let tam byl pořádán, později v žofinském sále na dnešním Slovanském ostrově.

Naše akce směřovala dále proti německým deníkům v židovských rodinách. Žádali jsme, aby byly nahrazeny českými deníky a jinými českými časopisy.

Starí páni otcové a strýčkové považovali nás, mladé horlitele, za blázný.

V kterém českém politickém časopisu měli by tak dobré obchodní zprávy jako ve svém Leibblattu? Po té stránce měli pravdu. Jejich přízeň pro takový německý deník. — v dřívějších letech pro „Bohemii“, později pro „Prager Tagblatt“ — byla tak velká, že si ho při návštěvě sobotní bohoslužby přinesli do kostela a při „lajinování“ (přečítání přiměřeného odstavce z bible) rozložili svůj deník a čtli ho horlivěji než svoje modlitby.

Maminky se bránily stejně rázně proti vyhoštění německého deníku. Vždyť otiskoval často takové dojemné romány a novely ze židovského života! Ani dcerušky ho nemohly postrádat, neboť dopisovaly horlivě redakci s dotazy o nejspolehlivějším prostředku proti pihám a jiných kosmetických preparátech a o nejmodernějších látkách a dostávaly v listárně listu vždy ochotnou odpověď.

A pak! O všech židovských zasnoubeních a svatbách a úmrtích našla rodina spolehlivé, včasné zprávy.

Jen tu a tam podařilo se mladým horhvcům, že v jejich nebo spřátelené rodině byl také předplacen český deník.

Hlouběji zabrala uvědomovací práce spolku, když byl založen spolek českožidovského dorostu z mladé, čilé inteligence obchodní se souběžnou tendencí, založeny byly „Českožidovské listy“ a počal vycházet kalendář akademického spolku. Zde vzpomínám s pohnutím svého přítele Karla Fischera, jehož památka není dnes doceněna.

Zároveň rostl kulturní a hospodářský a proto i politický význam národa a vyvrátil v mnohém židovi předsudek o povýšenosti německého ducha. Také rostoucí německý antisemitismus ujasnil mnohým židům, že jejich místo není vedle řvoucích německých nacionálů, tam, kde sami pocítili na sobě metlu tohoto štvání.

Tomu tak bylo především ve všech velkých městech rakouských, převahou německých, tedy také v městech v historických zemích, kde židé bydlili v značném počtu a těšili se výhodné posici hospodářské a společenské.

Zrodil se sionismus, vášnivý odpůrce každé asimilace, jenž se rozrostl nejvíce v obcích, kde židé posud nadržovali německé nadvládě, i když obyvatelstvo bylo převážně české. Naši snahu potírali sionisté povýšenou vý-

čitkou: „Kdybyste se krví potili, pochodíte u Čechů stejně jako židé u Němců!“ My jim odpovídali: „Starejte se o své německé židy a nás žijící v českém prostředí nechte na pokoji!“

Dnes rozpor mezi asimilanty a sionisty není posud vyřízen, především v zemi Moravskoslezské, a na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Nepustím se zde do obšírnější úvahy o něm.

Trvám pevně na tom, že asimilace je prastarým sociologickým a společenským jevem, jenž se žádnou protiagitací nedá sprovodit se světa.

Její úspěch by se byl v prostředí dnes československém dostavil i bez naší organizace, jenže pomaleji.

Byla založena na drobné práci a drobnou prací zůstala.

Jen jednou vzmohlo se českožidovské hnutí na akci pro ně velkou, na založení českožidovského deníku „Tribuna“ po převratu.

Jak dopadla, je posud dobře známo. Pomlčme o ni!

Jak jsem v úvodě těchto vzpomínek řekl, chci je obmezit na přibližně první dvě desetiletí od založení Spolku českých akademiků židů, dnes Akademického spolku Kapper.

Jiní, tenkrát mladší, třeba dnes už také starší pamětníci, nechť si zaznamenají svoje zážitky a zkušenosti, jak se oni dovedli uplatnit v českém životě.

Zajímavé by byly zvláště vzpomínky oněch našich stoupenců, kteří působili v jiných oborech, než v t. zv. působnosti akademické, na př. v průmyslu a v obchodu a v českých spolcích.

Zaznamenávám několik svých vzpomínek na svou účast v Sokole.

Vděčím Sokolu mnoho, především za svoje zdraví.

V kruhu bratří jsem pookřál a na sokolském cvičišti jsem pozbyl své nervosity, jež se počátkem mého studia na universitě vystupňovala do neurasthenie. Došlo to se mnou tak daleko, že jsem na přednáškách několikrát omdlel. Bylo to v letech, kdy jsem se strchoval o to, jak se naše malá rodina uживí.

V Sokole jsem se naučil zápasit o výkon rostoucí vůlí. Když se mně podařila první vzklopka, byl jsem tak pyšný na svůj úspěch, jako bych jej byl dosáhl v činnosti pro mne daleko významnější.

V Sokole naučil jsem se radosti z mládí a ze života.

Mimo kruh přátel v našem malém akademickém spolku a v českém akademickém čtenářském spolku měl jsem kroužek bratří v Sokole.

Po několika let, i když jsem už byl v jedné malé pražské advokátní kanceláři koncipientem, scházel jsem se ve Staré Dernínce na Vinohradech s několika bratry, nejčastěji s právníkem Josefem Scheinerem, později proslaveným starostou obce sokolské.

K našemu kavárenskému stolku docházeli také Moravan Grumlik, širokoplecí atlet, dobrák od kosti, a medik Karel Fiedler, oba členové proslaveného družstva pražského Sokola, jež při prvním vystoupení mezinárodního zápolení tělocvičných spolků v Paříži dobylo první ceny.

Jak nádherné mety přes stůl dovedl provádět Grumlik, jenž byl zakrátko ruskou vládou povolán, aby na středních ústavech ruských v Tiflisu učil Tyršově soustavě, s jakou lehkou bravurností dovedl se Fiedler vyšvihnout na hrazdu, aby na ní prováděl průvleky, váhu, stoj o rukou a toče. Oba byli členy pražského Sokola, výkvetu českých borců.

Při vyslovení slova „borec“ musím se pochlubit, že jeho původcem jsem já.

Psával jsem někdy do časopisu „Sokol“, a tu mi chyběl vhodný výraz pro pojem německého „turnéra“ a francouzského „gymnasta“. Slovem „Sokol“ nelze vyjádřit, co vyjadřují obě právě uvedená slova. Tělocvičit může také, kdo není členem Sokola. Navrhl jsem v našem kroužku, abychom potřebný výraz našli. Scheiner přisvědčil: „Pokusme se o to.“ Mínil jsem: „Tělocvičec.“ Slovo příliš dlouho a nepěkně znějí. „Tělocvikář“, jak někdo navrhl. Ještě dnes tu a tam ho někdo používá. Příšerné slovo! Přemítal jsem, vzal jsem na pomoc svoje chatrné znalosti slovanských jazyků. „Boriti se,“ usilovati o něco. Což „borec“? Scheinerovi se ten výraz Obil. Přinesl mi ruskou knížku, pojednávající o tělocvikovi a sportu, abych o ní napsal referát. Napsal jsem jej, a pokud se pamatuji, použil jsem v něm výrazu „borec“ po prvé. Ujal se.

Odbyl jsem si předepsanou jednoroční soudní praxi. Nenašel jsem místo koncipienta a zůstal jsem proto o půl roku déle současným praktikantem, pak jsem našel konečně místo v malé advokátní kanceláři, kde jsem pracoval bezmála pět let.

Nelíbilo se mi v ní valně a myslil jsem si, že se mi ani jako advokátovi v Praze nebude valně dařit. Kromě toho jsem měl venkov rád. Rozhodl jsem se, že se usadím někde ve venkovském městě, v Čechách nebo na Moravě.

Kdepak na Moravě! To se zdálo mé sestře bůh suď jak daleko. Byla tenkrát už vdaná.

Bratr byl v Brně usazen a přicházel málo do Prahy.

„Budeš-li i ty tak daleko, kdy se budeme vídat?“

To u mne rozhodlo. „Ale kam, holčičko?“

„Někam, kde jsme více doma. Na Tábořsku se usad.“

„Tak tedy na Tábořsku! Ale dříve musím mít ještě venkovskou praxi.“

Chyběl mi ještě rok koncipientské praxe.

Našel jsem místo v kanceláři dr. Breitenfelda v Královicích u Plzně, městečku tenkrát bez železničního spojení.

Můj šéf byl dobrým kolegou v každém směru. Od jara 1889 do jara 1890 jsem u něho pobyl.

Všude, kde jsem se po nějaký čas zdržoval, procestoval jsem krajinu široko daleko, v Královicích per pedes apostolorum. Jak kancelářská sobotní odpolední práce byla skončena, už jsem byl v tahu. V podzimních a zimních měsících musil jsem jednou za měsíc jet do Prahy k svým lidem. To nebylo tak lehké. Dříve jsem se musil dostat do Plas na nádraží a odtud přes Plzeň do Prahy po železnici. V pondělí ráno musil jsem být zpět v Královicích. Do Plas to trvalo kolem dvou hodin, a tu jsem tam pravidelně z Královic šel pěšky, přijel na noc do Prahy a z Prahy jsem odjížděl v neděli odpoledne a k večeru z Plas k ránu dostavíkem do Královic.

V teplejších měsících jsem své neděle věnoval více výzkumu širší oblastí královické.

Na svých potulkách a na cestě do Prahy ke stanici Plasy chodíval a jezdíval jsem často kolem barokního kláštera Mariánská Týnice, ležícího na silnici mezi Královicemi a Plasy, krásného díla K. Dienzenhofera. Byl už tehdy opuštěn a jen nějaký dozorce byděl tam někde v koutku a choval havěť a prasátko.

Kostels mohutnou kopulí i ostatní budovy byly ještě dobře zachovány. Nástěnná malba na kopuli ještě svítila jen málo poškozenými barvami. Ale do zdí už zatékalo a omítka opadávala.

Mariánská Týnice patřila k panství knížete Richarda Metternicha, jehož manželka Pavlína, rozená hraběnka Sándorová, byla známou osobností v uměleckém a politickém životě své doby. Ve Vídni a v Paříži byla pro svou temperamentní průbojnost po zásluze uznána.

Podařilo se jí dostat Wagnerova „Tannhäusera“ v Paříži na scénu a usilovala o to, aby tam byla také hrána Smetanova „Prodaná nevěsta“, což se jí nepodařilo.

Sama vynikala jako zpěvačka zvláště francouzských šansonů. Byla skutečně nepřekonatelnou umělkyní.

Jednou zachtělo se jí uspořádat také v Plaších svůj večírek. Chtěla mít hojně obecenstva. Dala pozvat mimo panské úřednictvo také hosty ze širšího okolí, o kterých mohla předpokládat, že její zpěv bude náležitě oceněn. Nám intelektuálům a oficiálním lidem v Královicích dostalo se též pozvání podle zvad listiny centrálního ředitele panství Holečka. Večírek se vydařil. Knížecí zpěvačka sklídila zasloužené ovace. Nikdy jsem neměl takovou příležitost jako tehdy, obdivovat krásu nehezkého obličeje duchem prozářeného.

Věděl jsem, že kněžna je také protektorka výtvarného umění a že ředitel Holeček požívá její důvěry. Upozornil jsem ho proto na nebezpečí, které

hrozí Dienzenhoferovu dílu v Mariánské Týnici, a žádal jsem ho důtklivě, aby kněžně doporučil opravu Mariánské Týnice. Slíbil, že tak učiní. Krátce nato mi sdělil, že kněžna nemá o opravu kláštera zájem pro nedostatek prostředků. Před několika lety se zřítla kopule kostela a z kláštera je dnes zřícenina.

Nyní čtu, že má být klášter restaurován. Škoda, že k tomu nedošlo před půl stoletím!

Kralovická společnost byla velmi milá.

Velmi vděčná mi byla, když jsem dal podnět k uspořádání večírků v podzimní a zimní sezoně, jež došly takové obliby, že k nám zavítali někteří hosté až z Rakovníka a nejčastěji úředníci panství plasského s vrchním ředitelem Holečkem v čele.

Hráli jsme občas také divadlo. Největšího úspěchu došly dvě scény, jedna aktovka, vyrobená v mé officině: „Oldřich a Božena“. Oldřicha hrál můj pan šéf, já Boženu.

Druhé naše představení nadchlo vděčné obecenstvo scénou příchodu komediantů v trikách a krátkých kalhotách.

Pan soudní adjunkt Z. byl vyvolavačem a bubnoval velmi rázně na bubnu, kterým obecní strážník dával na vědomost různá úřední sdělení městského úřadu.

Pan starosta, můj šéf a já jsme byli trojicí komediantů. Naše výkony byly bezvadné. Moje stojky o rukou byly uznány za vrchol akrobacie.

Správětel jsem se s třemi mladými lesními adjunkty z Plas. Na jejich pozvání účastnil jsem se po dvakráte střelení na králíky, jichž se v plasských revírech hemžilo jako myši v suchém létě.

Jelikož jsme se musili vypravit na hon časně zrána, přespal jsem v Plasích u svých hostitelů.

Střelit králíka není lehkou věcí. Potvora se k tobě obrátí mžikem velmi neuctivě zadkem a ten brokem neprorazíš. Já ani jednoho nepoložil.

Později v Jindřichově Hradci moje malá společnost většinou mladých přátel byla samý lovec. Přiměli mne k tomu, že jsem si i já koupil lankasterku a vyšel si s nimi na koropty a zajíce. Střílel jsem vždy jen pánu Bohu do oken.

To bylo vtipkování! Tu jsem chtěl zlým jazykům vypálit rybník. S přítelem Brusákem, nyní ministerským radou na odpočinku, byl jsem jedním známým rolníkem, mým klientem, pozván na tetřevy v revírech Malého Bednáře na moravských hranicích. Před východem slunce musil každý z nás zaujmout své místo v připravené budce z chvoje. Přiletěl mně na dostřel tetřev a tokal, že by byl mrtvého probudil. Namířil jsem na něho hlavěň. Už jsem v duchu jásal, jakých ovací se mi v naší společnosti dostane.

Prosím, tetřeva střelit! Mířím s puškou opřenou o vodorovnou větev, pojednou jsem dostal třesavku. Pokouším se vystřelit po druhé, po třetí, ruka se mi třese napořád. Aspoň vystřelit musím, třeba nazdařbůh. Chybil jsem. Ostuda! Byla to slabá útěcha, že mému souputníku se vedlo jako mně. Po návratu domů — přes tři hodiny jsme musili capat, abychom přišli včas do kanceláří — vypověděl jsem svatému Hubertovi smlouvu.

Rád vzpomínám zvláště na dva originální kralovické typy. Jedním z nich byl hostinský, starý pan Gschwind, k němuž jsem chodil na obědy, dobrý starý pán, jenž byl v mladších letech starostou v Královicích. Když mi vypravoval, jak za jeho starostování to bylo v Královicích daleko lepší než za mého tamního pobytu, vždy si zavzdychl: „Jo! Za mého panování byly jinší doby.“

Druhým byl starý MUDr. Rozmara, šedesátník, daleko přes třicet let starší, než jsem byl já. Měl mne velmi rád a dal si ode mne říci, když jsem mu vytýkal, že je mazavka, jakým vpravdě byl. Lékařem byl znamenitým. V blízkých německých vesnicích mu říkali Wunderdoktor.

Když jsem se s ním zase jednou vadil, že strašně přebíral, a nařídil mu před celou večerní společností kategoricky: „Teďpůjdeš hned domů!“, poslechl mne, oblékl zimník, vzal klobouk do ruky a šel. Ve dveřích se však ještě obrátil k naší společnosti a zahuboval, ukazuje na mne: „Zatrapený doktůrek! Nic na něm není než ten jazyk a ty nohy, a celý svět by chtěl komandovat!“

Zajímavé bylo tenkrát osvětlovací zařízení v pozdních hodinách večerních a nočních. Tu si každý návštěvník hostinců přinášel svou lampičku s kouskem svíčky s sebou, aby při cestě k domácím krbu nezloudivil.

Vypadalo to potom na ulicích jako obrázek z dob výletu pana Broučka do patnáctého století.

K t. zv. společnosti kralovické patřilo o nedělích a svátcích také několik farářů z okolí. Velmi rád jsem měl pana kozojedského faráře a faráře Novotného z blízké farnosti Potvorově. Jednou jsem ho k jeho milému pozvání navštívil.

Také později v Jindřichově Hradci jsem se s katolickými kněžími přátelsky stýkal. Pan katecheta Zátka byl u nás někdy hostem. Druhý katecheta Kolář, velký zpěvák před Bohem, sedával často s naším kroužkem v hostinci a ve vinárně u Tuzarů. Znal kdejakou blatskou píseň, a jak ji dovedl zazpívat! Nejvíce jsem se sblížil s p. farářem Vackem z Kostelní Radouň, jež jsem tam rád navštěvoval. Stal se poslancem a proboštem v Jindřichově Hradci. Znamenitý muž!

Také s několika seminaristy, absolventy jindřichohradeckého gymnasia, kteří šli na kněžství, jsem udržoval písemné styky. Co jsem od nich dostal upřímných psaní o jejich touhách a mladistvých stescích! Stal jsem se jim zpovědníkem.

Abych dokončil povídání z mého pobytu v Královicích.

V tamním Sokole jsem se stal cvičitelem. Po dovršení své praxe jsem odjel do Prahy a složil advokátní zkoušku.

Koncem srpna 1890 jsem se usadil v Jindřichově Hradci. Zabíhám opět do pozdějších let. Proč právě v Jindřichově Hradci? Nikdy jsem tam dříve nebyl a živé duše jsem tam neznal.

Z čiré nahodilosti. Jako dobrovolník byl jsem odveden k tamnímu domácímu pluku č. 75, ale sloužil jsem v Praze u 21. pluku. Jako poručík v záloze byl jsem přikázán k pluku č. 91 v Českých Budějovicích. Do roku 1890 konal jsem dvě čtyřnedělní cvičení, první v táboře u Mnichovic-Stránčic u pluku č. 41 a druhé v Záhřebe. Na toto cvičení mám nejkrásnější vzpomínky.

Reservním důstojníkům bylo tenkrát dovoleno konat cvičení v kterékoliv garnisoně rakousko-uherské monarchie, jestliže si zaplatili cestovné.

Mne vábil slovanský jih. Měl jsem Chorvaty a Srby rád. Odjel jsem tedy do Záhřebe hájit tam po celý měsíc širší vlast. Hned prvního dne večer přisedl ke mně starší pán, Čech, a oslovil mne.

„Jste, pane poručíku, podle výložek od budějovického pluku, je-li pravda? Jsem také Čech.“ Představili jsme se navzájem.

Byl to inženýr Pfister, nejvyšší úředník lesního úřadu, a prováděl zalesnění Krasu. Pozval mne k sobě do vily v Laščině u Záhřebe. Jeho manželka byla také Češka. Děti vychovali doma česky. Přijali mne s upřímnou pohostiností a za svého pobytu v Záhřebe musil jsem je co nejčastěji navštěvovat.

Vídali u sebe nejvýznamnější osobnosti města, mezi nimi universitního profesora Haněla, který pak přednášel na pražské universitě, a dr. Egersdorfa, pravou ruku bána Kuhn-Hederváryho, tedy s pohtického hlediska vzato madarona, taktéž universitního profesora, dobrého známého dr. Bráfa.

O politice nebylo radno v této společnosti mluvit.

Také s předáky Sokola jsem se seznámil a navštěvoval několikrát cvičení sokolská.

Demokratického ducha, jakému jsem byl zvyklý z našeho Sokola, nebylo tam mnoho, aspoň pokud šlo o vztah k několika oficiálním mužům, kteří chodili cvičit.

Tak na př. tam docházel předseda nebo president chorvatské sedmorice, tlustý pán. Když mu pomáhali na hrazdu, jinak ho neoslovili než: Vaša

preuzvišenost. Při tom zvedání jeho preuzvišenosti se řádně zpotili. Jinak mezi mladými členy Sokola vládl pravý sokolský soulad.

Po odbytém cvičení odjel jsem s inženýrem Pfistrem a učitelem tělocviku na záhřebských školách, také českým krajanem Hochmanem na týden k moři do Kvarnéra, přes krásný Vinodol na Církvenici a Novi do hor přes holý Kras až do pralesů.

Vypravili jsme se také jednou z Nového na první dalmatský ostrov Rab za nejkrásnějšího počasí v bárce s třemi marináry. Na moři nás chytl sci-rocco. Naše bárka byla zmítána vysokými vlnami a byla zahánána k Seňji. Trvalo to hrozně dlouho, než jsme se dostali do přístavu. Neměl jsem žádný strach, jelikož mne marináři ubezpečovali, že žádného nebezpečí není a přítel Pfister mně domlouval: „Nic to není. Pijte jen vodicu (mladé víno), abyste nedostal mořskou nemoc.“

Já toho léku proti mořské nemoci vydatně užíval.

V Seňji, v roztomilém vinotočje, kam se dostavil mimo jiné známé inženýry Pfistra také přístavní kapitán, řekl mně, že jsme měli namále.

Dodatečně se polekat se mně už nechťelo.

Vrátili jsme se z krásného týdenního výletu po lodi ze Seňje do Rjegy. S námi jeh' na prázdniny alumnové seňjské biskupské semináře. Jakmile se dozvěděli, že jsem Čech, zanotovali mně na počest „Kde domov můj“ v chorvatském znění (Kde stanak moj). Kdybych se nebyl před sebou styděl, byl bych se byl rozplakal.

V Rjece jsem se s oběma společníky vřele rozloučil. Nyní abych něco pověděl o svém třetím cvičení vojenském. To jsem konal v létě r. 1890 u svého pluku v Budějovicích. V důstojnickém sboru bylo několik nepříjemných subalterních důstojníků, jimž jsem se podle možnosti vyhýbal. Dobírali si nás rezervní poručíky. Bylo ovšem mezi námi pár nešiků. Nejprotivněji se choval adjutant plukovníkův nadporučík Kúhtreiber.

Když se blížil konec cvičení, zaryl si ještě jednou do těch „Staunrů“, t. j. do nás rezervních, jakože jsme prý samým údivem pryč nad tou „Strammheit“ aktivních.

Bylo to při obědě v menáži.

Při vtípkování pana nadporučíka tvářili se moji spolureservníci, jako by ničeho neslyšeli. Mne to, jak se prostě národně říká, namíchlo. Položil jsem vidličku na talíř, vstal jsem a řekl hlasitěji, než bylo třeba: „To je ostuda, jak se u zdejšího pluku chovají někteří aktivní páni k nám rezervním!“

Pak jsem se obrátil na rezervní, kteří seděli vedle sebe, a těm jsem řekl stejně roztomile: „A vy rezervisté se krčíte jako baby!“ Poklonil jsem se a odešel.

Byl z toho samozřejmě raport. Já dostal nos, ale jak mně můj hejtman Sommer sdělil, pan nadporučík ještě delší. Můj hejtman byl při celé té srážce přítomen.

Když jsme odcházeli od raportu, k němuž mne podle vojenského řádu předvedl, podal mně ruku a řekl: „Dobře jste jednal, pane poručíku! Rekněte si jen: Der Herr Oberleutnant Kuhlreiber ist halt — ein Kuhlreiber!“

Po čas svého pobytu v Budějovicích chodíval jsem pravidlem na večeri do besedy.

Když se doktor Dlouhý a notář dozvěděli, že hodlám si co nejdříve otevřít svou kancelář, zeptali se mne, kde se usadím. Odpověděl jsem jim, že to posud nevím.

Tu mně oba doporučili Jindřichův Hradec.

Dr. Dlouhý mně při tom řekl: „Bude se vám to tam líbit, ačkoliv tam nebudete mít příležitost zbohatnout.“

Nevadí! Jedné neděle, kdy jsem měl „dienstfrei“, zajel jsem si do Jindř. Hradce v lajtnanské paradě, jelikož jsem civilní oblek neměl s sebou. Byl krásný letní den. Prošel jsem se městem. Zalíbilo se mně svými starobylými památkami, svým hradem, krásným rybníkem (Vajgarem) a blízkými lesy.

Na promenádě hrála vojenská hudba. Veselé obecenstvo, vyšňořené starší dámy, usměvavé slečny ve svátečních šatech, studenti a mladí důstojníci kolem nich, ruch a šum pod kaštanovou alejí, v ulicích plno lidu z vesnic českých a německých, mně posud nezvyklý obraz zdánlivě dvojazyčného města, to vše na mne působilo.

V Panské ulici, úzké hlavní tepně mezi novým městem a starým, vedoucí na hlavní náměstí, byla na jednom z malých jednopatrových domů vyvěšena tabulka s oznámením, že se v něm pronajme byt o třech pokojích. Schody byly úzké, jen jeden pokoj byl prostornější. Mimo tento byt byl tam ještě jediný pokoj, obývaný nějakým svobodným pánem.

V přízemí byl obchod. Neptal jsem se, kolik je advokátů v městě, jaká je u soudu agenda, jaké jsou v něm a v okrese hospodářské poměry. Čert to vzal! Byt jsem najal.

V Praze jsem si zakoupil potřebné zařízení bytové a kancelářské a moje sestra jela se mnou do Hradce, kde mně byt velmi útulně zařídila.

Netušil jsem, že ji tak brzo ztratíme, její muž a dvě děti, otec a my bratři. Asi po půl druhém roce po těžké nemoci srdeční, strádajíc půl roku, nám zemřela v mladém věku jako naše matka. Pro mne to byla rána, ze které jsem se dlouho nevzpamatoval.

Nastala pro mne šťastnější léta. Roku 1893 jsem se oženil, v šťastném manželství narodily se nám tři děti, v letech svého dospívání zdravé, žravé a dravé, nabyt jsem pěknou klientelu a nemohl jsem si více přát.

Byl jsem svědomitým advokátem, stejně jako po převratu úředníkem v ministerstvu školství a nár. osvěty, a pak opět advokátem. Vedle svého povolání musil jsem napařad něco kutit. Nevím podnes, co je to dlouhá chvíle.

V Jindř. Hradci jsem přistoupil především do Sokola a zakrátko do jeho cvičitelského sboru. Byl jsem dobrým borcem, ale nijak vynikajícím. Znal jsem dobře teorii tělocviku a terminologii. Také vojákování mně při této činnosti bylo prospěšno.

Zavedl jsem šermování, vlastně jen začáteční cvičení v šermu, jelikož jsem sám nebyl zvláště dobrým šermířem. Mně se tento tělesný cvik Ubil, že při šermování tělo borců vyžaduje napnutí všech svalů a dodává cvičenci pružnost a bystří jeho zrak. Nedbal jsem tolik o parádní výkony cvičenců jako spíše o celkovou souměrnost.

Převzal jsem též péči o dorost, kdežto náš náčelník, učitel Sládek, znamenitý organisátor, kladl váhu na prostná a dovedl při nich z nás vypěstovat pro krajinské slety nejlepší družstva.

Do cvičení dorostu, pokud jsem je měl na starosti, vymohl jsem si od ředitele gymnasia Pirchana, přítele mládeže, jemu svěřené povolení, že směh do mých hodin docházet. Každého roku jich přibývalo více, až jsem měl studentů cvičenců více než ostatního dorostu.

Byl jsem cvičitelem přibližně do svého čtyřicátého roku, pak jsem do Sokola docházel jen jako cvičící člen. Pěstoval jsem i mimo Sokol různé sporty.

Tak jsme se spolu s učitelem Sládkem pokusiU po jednu zimu o zdar lyžování s kopce u hrabčíc hrobky u sv. Jakuba dolů k silnici. Už ta dráha naše zdála by se dnešním lyžařům směšnou a ty naše lyže a hole byly by se staly parádními kusy památek po norských Vikingech, kdyby tam byly bývaly vystaveny.

Naše lyžařské umění nehbUo se někoUka hradeckým „burgarům“, jak se říkávalo domorodým občanům. V mladších letech jsem obstojně brusUI, v Jindřichově Hradci jsem se naučil slušně veslařit. Rád jsemytančil. V plování byl jsem samoukem, slušně jsem ploval, ale scházela mně vytrvalost. V druhém roce své působnosti v Jindř. Hradci jezdu jsem také po někoUk měsíců na koni, a to s úspěchem. Mám za to, že jsem svému jezdeckému umění vděčil více dobrácké kobyle než své rejtarské výkonnosti. Když se šířil sport bicykUstickýVrhl jsem se i naň. Mým učitelem byl železník Albrecht, jenž učení bral hákem. Začal jsem jezdit na vysokém kole. Už vyšvihnout se do sedla bylo s počátku umění a neméně udržet se v rovnováze.

Na vysokém kole, myslím, žádný jezdec nevyváží bez nějakého velmi nepříjemného pádu, když se roztáhl na silnici jako žába a kolo se poroučelo někam do taluty, jak se říká strouze na Jindřichohradecku.

Když přišla do prodeje nízká kola, svou cyklistickou pýchu jsme s vysokých kol snížili na ně. Potu nás spurtování do kopce stálo dost a dost, než kulčičková ložiska a pneumatika jízdu na kolech ulehčily.

Pak jsme měli vyhráno. Podnikali jsme na kole někdy ve větší, někdy menší společnosti daleké výlety na všechny strany. Já po dlouhá léta jezdil k rokům u jiných soudů za pěkného teplejšího počasí nejrady na kole : do Kamenice n. L., do Počátek, do Veselí a do Třeboně.

Když jsem se oženil, musila i moje žena na kolo. Byla velmi dobrou cyklistkou.

Když jsem dospěl k své padesátce, konal jsem už jen doma prostná cvičení s činkami ve váze 20 kg ještě dost dlouho, později bez činek. Po dnes provádím asi čtvrt hodinky denně zrána své prostocviky.

Roku 1903 jsem se s rodinou nastěhoval do vlastního vilového přestavěného domu pod klášterem, k němuž patří velká zahrada. Byla tam dříve hospoda a zahrada byla hotovou pouští. Vyčistili jsme ji řádně, vysázeli lesními a ovocnými stromy a vytvořili z ní pěkný parčík.

Co jsem se v ní nasbíral rozbitého skla! Trpěl jsem bezmála siderofibií a pídil jsem po každém sklíčku, aby děti pobíhající často bosy po zahradě se neporanily.

Moje žena věnovala svou práci většinou zehnářskému oddílu, já záhonům květin a cestičkám.

Dřeli jsme, ovšem za příbrání nádeníka po všechna léta až do doby, kdy jsme se na podzim roku 1919 přestěhovali do Prahy.

Naše děti vzaly si vzor svých rodičů k srdci a osvědčily svou pih v zahradě také znamenitě, jen když dozrálo ovoce a lákaly lusky, čerstvé jahody, brukve a ředkvičky. Náš dům býval kdysi, dávno před tím, než jsme jej koupili, navštěvován vzácným hostem, Bedřichem Smetanou, za jeho chlapeckých let, kdy jeho otec byl panským sládkem v Jindřichově Hradci a jeho strýček byl v starém domě, námi zakoupeném, hospodským!

Neuhýbal jsem se za svého dlouholetého pobytu v Jindř. Hradci také jiné činnosti, přednášel jsem dost často ve svém působišti, v Praze a v několika městech v Čechách a na Moravě, stal se ze mne sběratel starožitností, hlavně jihočeské keramiky a lidového vyšívání. Největší část získaných věcí jsme darovali svým dětem a slušný díl do veřejných sbírek.

Byl jsem činný jako žurnalista a spisovatel, založil jsem v Jindř. Hradci organizaci české strany realistické, mimo to jsem mnoho cestoval zvláště do zahraničí.

Zachoval jsem si touto všestrannou činností dodnes duševní a tělesné zdraví a svou radost ze života.

S Nerudou mohu říci, že vším, čím jsem byl, vždy byl jsem rád. Prožil jsem mnohé smutné doby, nejtragičtější za světové války, ale uzavírám účet svého dlouhého života s přesvědčením, že jen slaboch nedovede ocenit krásu života, vidím-li v něm jen samé strasti.

Světlo a stín patří k sobě.

Vírou v život rád bych budil v mládeži, neboť má jí v dnešních těžkých dobách potřeby daleko více než kdy jindy.

Nevím, jak lépe uzavřít svoje vzpomínky než básní, kterou jsem mezi jinými, ještě staršími verši, vyhrabal ze zásuvek svého psacího stolu.

Doslov.

Léta už přešla a přešla už desítiletí,
zežloutlé listy jsem odhalil v zásuvce stolu,
staré své verše, svědky mých pochyb a bolů,
z paměti vypadlé v světových převratů změti.
Vábí mne minulost. Chtěl bych se rozechvěti
smutkem svých slok a poznávám. Nemáme spolu,
co by nás pojilo. Marně mne ke hrobu dolů
chtěly by strhnout. Dnes vděčná má vzpomínka světí
všechno, co vzácného bylo mně životem přáno,
co láskou ženy mé, dětí mých bylo mně dáno,
čeho jsem dožil se v nových dob překotném zraní.
Zbělel mně vlas a dny mé se k závěru chýlí.
Hrob pro mne pozbyl své hrůzy. Než dojdu k cíli,
chci tobě, živote, žehnat v hocuně umírání!